

NECİP FAZIL'DA TARİH VE ŞİİR

Kabul Tarihi: 30.03.2016
Yayın Tarihi: 14.04.2016

Ferhat KORKMAZ*

Öz

Şairliğinin yanı sıra, Namık Kemal ve Mehmet Âkif gibi aksiyoner bir mefkûre şahsiyeti olan Necip Fazıl Kısakürek'in (1904-1983) önemli bir nesir külliyatı ve bu nesir külliyatında genel olarak tarihe ilişkin çeşitli değerlendirmeleri bulunmaktadır. Özellikle Türk tarihini, sanatının önemli bir malzemesi haline getiren Necip Fazıl'ın tarihe kavramsal düzeyde bakışı ve hangi tarih anlayışına dayalı olarak görüşlerini neşrettiği tartışılması gereken bir husustur. Çalışmamızda; Necip Fazıl'ın nesir külliyatı, tarih anlayışı bakımından taranacak ve şiirlerindeki tarih teması değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl, tarih görüşü, felsefe, şiir

HISTORICAL VIEWPOINT IN NECİP FAZIL KISAKÜREK POEMS AND PROSE WORKS

Abstract

Thanks to his actionary ideals of personality like Namık Kemal and Mehmet Âkif, Necip Fazıl Kısakürek (1904-1983) has a significant prose corpus besides poetry. This prose corpus generally contains various assessment about history which is always one of the leading themes in Necip Fazıl's poets. History is one of the theme that is always in the foreground of Necip Fazıl Kısakürek's poems.. It is an essential subject to discuss Necip Fazıl's conceptual perspective about history and for which historical intelligence he expresses his opinions. In our study, the prose corpus of Necip Fazıl will be searched in terms of historical intelligence and the theme of history in his poetry will be assessed.

Key Words: Necip Fazıl, historical viewpoints, philosophy, poem

1.Giriş:

Necip Fazıl, yaşadığı dönem ve sonrasında daima tartışma konusu edilmiş bir aydın ve sanatçıdır. Necip Fazıl, Alaattin Karaca'nın da belirttiği gibi, iki yönüyle bilinmiştir. İlki şairliği, ikincisi ise aksiyoner fikir adamlığıdır. Metafizik konuları yeniden şiire alması ve poetikasıyla modern Türk şiirine yeni bir bakış açısı getirmiş; aksiyoner kişiliğiyle de kitleleri peşinden koşturmayı başarmıştır (Karaca, 2009, s.10). Özellikle de tarihi meselelere verdiği değer ve nesirlerinin önemli bir kısmını tarihe ayırması sayesinde dava adamı kimliği öne çıkmış; sanatçı ve aydınlar arasında özgün bir yer edinmiştir.

“Hikâye etmek, nakletmek, anlatmak” (Öztürk, 2010, s.19) gibi anlamlara gelen tarih kavramı hakkında İlk Çağ'dan itibaren çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Antik Çağ'dan İslâm kelâmcılarına, Orta Çağ'ın teolojik tarih anlayışından aydınlanma çağı ve modern zamanlara kadar her dönemin bir tarih anlayışı olagelmıştır. Bu anlayışlar ise genelde tarihin ne'liği, kapsamı ve bir bilim olup olmadığı konusuna ilgilidir. Tarihsel yaklaşımlar, birbirine eklemlenir yahut birbirine belli yönleriyle katılarak yeni bir bileşime varılır. Neticede tarihçiler yahut filozoflar, tarihin ne olduğu sorusuna ve tarih yazımına ilişkin görüşler öne sürmüşler ve tarihe bakışı büyük ölçüde belirlemişlerdir. Peşinen söylemek gerekir ki, bütün bu görüşlerde hakikat payı vardır ve geniş bir çerçeveden bakıldığında bu küçük parçaların büyük bütünü meydana getirdiği görülebilir.

* Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
korkmaz1871@hotmail.com

Necip Fazıl'ın eserlerine yansıyan tarih anlayışı İslâm tarih felsefesiyle benzerdir. O, tarih ve zamanı öncesiz ve sonrasız olarak görür. Onda tarih, çizgisel bir akışa sahiptir. Bu, en temel yaklaşımdır. Mantık yürütmeye gelince ve detaylar tartışılınca elbette farklı görüşler ortaya çıkacaktır. Nitekim İslâm tarihçi ve kelâmcıları arasında zaman zaman çeşitli detaylarda farklı görüşlere rastlanılmaktadır.

Batılı filozofların tarihe bakışları ele alınmakla Necip Fazıl'ı söz gelimi Kant, Fichte ve Hegel gibi felsefecilerin kriterlerine indirgeme amacında olmadığımızı; ancak bu görüşlerle karşılaştırma yapma gayesini taşıdığımızı belirtmemiz gerekir.

Necip Fazıl, Batı merkezli tarih ve felsefe anlayışlarına karşı olmakla birlikte zaman zaman Batı düşüncesinin İslâm felsefesiyle ters düşmeyen yanlarına katıldığını ifade ederek bir sentez üretir. O, Doğu'nun bir bütün olarak dirileceği inancındadır. Doğu'nun Batı karşısında gerilediği bir dönemin aydın ve sanatçısı olan Necip Fazıl, özellikle Seyyid Abdülhakim Arvasî ile 1934'te tanıştıktan sonra sanatını ve yazılarını dini bir misyon doğrultusunda yönlendirmeye başlamıştır. Bir yandan saf şiir diyebileceğimiz bir tutuma uygun eser verirken diğer yandan da toplumsal ve tarihsel sorunları sanat ve fikir hayatının temel meselesi hâline getirmiştir. Dolayısıyla Necip Fazıl, uzlaşmaz gibi görünen anlayışları birleştirmiş olarak görünmektedir.

2.Necip Fazıl'ın Nesirlerinde Tarih Kavramı

Necip Fazıl, ilk insanın tarih sahnesine çıkışını yaratılış olarak değerlendirir. Tarihe, başı ve sonu olmayan bir sonsuzluk olarak bakar. Materyalist tezlere dayalı tarih anlayışını reddeden Necip Fazıl, bu bağlamda tarihsel maddeciliğin de karşısında yer alır (Kısakürek 2010b: 11). Necip Fazıl, Marx ve Engels'in Hegel'i ve onun 'diyalektik'ini¹ istismar ederek tarihsel maddeciliği ortaya koyduğunu belirtir; Hegel'in esaslı bir filozof olduğunu vurgulayarak Marks ve Engels tarafından çarpıtılmış olduğunu ifade eder: "Gaî ve nihai illet teşhisini, yani Allah'ı inkâra varmaksızın muhteşem bir tabiat felsefesi kurmuş ve 18. asrın son 30 senesiyle 19. asrın ilk 30 senesi arasına sığmış olan Hegel, gerçek bir filozofa layık tecrit haysiyetini Engels'e bedavadan hediye etmiş oluyor. Bunu bizzat Engels itiraf eder ve arkadaşlarıyla kurduğu tabiat felsefesini desteksiz ve kifayetsiz bulduğunu bulur. Peşinden de Hegel diyalektiğini mistik unsurlarından ayıklayarak kullandığını açığa vurur." (Kısakürek 2010b: 14) Gerçekten de Hegel'in Müslümanlık için yazdıkları ile Necip Fazıl'ın Doğu'ya bakışı arasında büyük paralellikler vardır. Hegel, İslâm'daki birlik felsefesi, mülkiyet anlayışı, soyut düşüncede Tanrı'ya bağlanış, bilgiyi Batı'ya taşımada aracılık etme gibi hususlarda Necip Fazıl'ı derinden etkilemiş bir filozof ve tarih felsefecisi olarak görünmektedir (Hegel, 2010, s.261-265). Fakat Hegel'in kimi oryantalist yaklaşımlarını bu bahisten hariç tutmak gerekir.

Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*'nde Marx ve Engels'in tarihsel materyalizmini şiddetle eleştirmeyi sürdürür: "Batıda ilk ucuzluğun habercisi fikriyat, ne de olsa (metafizik) bir tecrit haysiyetinden gelen (Hegel) materyalizmasını 'Tarihî materyalizma' ismiyle son derece kaba ve köksüz bir teşhis plânına döken Engels'e irca edilebilir." (Kısakürek, 2012b, s.56). Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*'nda da Hegel'in büyük ölçüde tîne dayanan diyalektik'inin tarihsel materyalizm tarafından çarpıtıldığını ve maddi esaslara dayalı bir diyalektik geliştirildiğini belirtir: "... (Hegel)'i kendi 'Tarihî Materyalizm'lerine tatbik ediyorlar. (Materyalizm Historik), diyalektiğini, (Hegel)'den alıyor ve aldıklarını da itiraf ediyorlar: '— Hegel'den aldık diyalektiğimizi...

¹ Necip Fazıl, pek çok eserinde tez-antitez kavramlarını zikrederek diyalektik konusuna geniş yer verir (Kısakürek, 2012c, s.29). "Diyalektik" konusu onun eserlerinde başlı başına bir araştırma konusudur.

Bu diyalektik idealist idi; bunu maddeci diyalektiğe tatbik ettik. Böylece (Hegel)'in noksanını ikmal ettik!' diyorlar utanmadan... Bunlar fikri, ruhu, iç dünyayı, tamamiyle inkâr ederler... Yani insanların Hazret-i Adem'den bugüne, Allah'ı arayıcı ruh bünyelerini topyekûn iptal... «Allah»... O mukaddes kelimeyi ve mutlak zatı bir ân /bırakalım; bunlar ona ait arayıcı aleti de topyekûn inkâr ederler... Ne fikir var, ne akıl var, ne ruh var, ne ahlâk var; yalnız madde ve hareket... Komünizme kendilerince fikri, temel zemini hazırlayan ilk (ekol) budur. İsmi de «Tarihi Maddecilik»...» (Kısakürek 2012a, s.63-64). Necip Fazıl'ın tarihsel eleştirisi büyük ölçüde tarihsel materyalizme ve dolayısıyla Marx ile Engels'e yöneliktir. Necip Fazıl'a göre Allah'ı dışta bırakan ya da görmezden gelen bütün tarihi yaklaşımlar bâtıldır. Marx ve Engels'in öne sürdüğü tarih tezine karşı millî bir tarih tezi oluşturmaya çalışan Necip Fazıl, Mustafa Müftüoğlu, Kadir Mısıroğlu, Kemal Tahir ve Ziya Nur Aksun'u büyük ölçüde etkilemiş ve yönlendirmiştir (Miyasoğlu, 2009, s.106-107).

Necip Fazıl, Hegel'in dünya tarihine mal olmuş tarihsel devlet tezlerine yakın düşünceler öne sürmüştür. Hegel'e göre Doğu tipi hükümdarlıklarda tek kişi, Grek ve Roma'da birkaç kişi, Hristiyan Germen devletlerinde ise herkes özgürdür (Özlem, 2010, s.124). Hegel'in Hristiyanlık dinine atfettiğini o, İslâm'da bulur; bu bakımdan Hegel'den ayılır. Ona göre, insanı yalnızca İslâm özgürleştirir. Necip Fazıl yönetimleri tıpkı Hegel felsefesinde olduğu gibi monarşi, oligarşi ve demokrasi olarak üçe ayırır (Kısakürek, 2012b, s.225-226).

Necip Fazıl, yeni nesiller için bilinen tarih anlayışının dışında yeni tarihi eserlerin hazırlanması gerektiğini ifade eder. Ona göre mevcut tarih, pek çok gerçeği atlamaktadır, bu nedenle alternatif tarihler yazmak gerekir. Bu fikirleri savunan Necip Fazıl, gayretlerin yetersizliğinden de yakınır: “Tanzimattan bu yana, körpe ruhlara dünyasını anlatan özlü bir okuma kitabı, sahici bir tarih olsun, Yazabildik mi? Kat'iyen!” (Kısakürek, 2009c, s.14). Yine *Rapor*'da yeni bir tarih kurgusuna ihtiyaç olduğunu savunur. Ona göre kimi şahsiyetlere hak etmediği değerler verilmiş; kiminin de hakkı yenmiştir: “Mazi, hal ve istikbâl hükmünü sen getireceksin! Tarihinden, sahtelerle gerçekleri ayıklamayı, bazı ölümler üzerindeki kubbeleri yıkıp bazıları üstüne altundan kubbeler çekmeyi sen başaracaksın!” (Kısakürek, 2009c, s.65). Necip Fazıl, tarihe İslâm dünyasının uyanışı yolunda önemli bir misyon yükler. Tarihi değerler manzûmesi olarak gören Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*'da tarihin masal olmadığını dile getirir: “Tarih bir masal albümü değildir. Tarih, bir kıymet hükmü tablosu...” (Kısakürek, 2007, s.12).

Necip Fazıl, Herodot'un Doğu ve Batı'yı temellendiren ilk tarihçi olduğunu belirterek kendisini merkez, ötekileri çevre olarak gören anlayışı eleştirir. Temelde şarkiyatçı klişeleri hedef alır: “Her şeyden evvel, ilk Doğu – Batı tefrikini yapan Garplıdır. Eski Yunan'da tarih babası (Herodot), yalnız kendi kavminden ibaret bildiği ve o zamanlar mânâda yalnız kendi kavminden ibaret Garp dünyasına şarktan toslayan Fars kitlelerine bakıp, iki ayrı topluluk arasındaki mücerred duygu ve düşünce hamurunun iklim farklarına göre iki ayrı âlem sınırladı: Şark ve Garp... Bir zamanlar Arap kavminin, kendisine “Arap” ve başkalarına topyekûn “Acem” demesi gibi, Yunanlı, Fars akınlarının getirdiği vesileyle, artık karşısına kim çıksa ona uyacak hazır bir yafta bulmuştu: Barbar” (Kısakürek, 2012b, s.21).

Necip Fazıl, eserlerinin pek çok yerinde ve pek çok defa okuyucusunu tarihçi olmadığı hususunda uyarır. Amacının tarihçinin niceliksel hâdiseler üzerinde durduğu gibi durmak değil; hakikatlerin derinliğini ortaya koymak olduğunu ifade eder. Bu yüzden sanatkar yönünün baskın olduğunu dile getirir: “... işimde en az değer vereceğim şey, en doğru ve titiz bir örgü halinde meydana gelse de, daima arka plânda bırakılacağı için, tarih ve tarihçilik; vak'alar ve vakıalar ilmi... Hâdiselerin derinliğine doğru keyfiyetten ziyade, genişliğine doğru kemiyet kadrosunu köpürten tarihçiye, birçoklarının bu kadar intizam ve itina ile şekillendirdiği petek mevzuunda yeni bir iş yoktur.”

(Kısakürek, 2009b, s.16). Mustafa Miyasoğlu, Necip Fazıl'ın tarih kitaplarını dahi (*Ulu Hakan II. Abdülhamit Han ve Vatan Dostu Sultan Vahidüddin*), bir tarihçi tavrıyla yazmadığını: “Bu onun üstün ve öncü bir sanatçı tavrını benimsemesi, mütefekkir kimliğini öne almasıyla ilgili bir husustur.” (Miyasoğlu, 2009, s.103) diyerek ifade eder.

Necip Fazıl'ın eser külliyyatının önemli bir bölümü, yakın tarih konularını ihtiva eder. *İdeolocya Örgüsü*, *Ulu Hakan II. Abdülhamid Han*, *Vatan Dostu Sultan Vahidüddin*, *Türkiye'nin Manzarası*, *Son Devrin Din Mazlumları* gibi eserlerinde yakın tarihe ilgi duymasının en büyük sebebi sistem eleştirisi temeline tarihsel olguları yerleştirmesidir. *Yeniçeri* ve *Moskof*² gibi eserlerinde çoğu zaman kaynak göstererek Osmanlı Devleti'nin çöküşüne neden olan hâdise ve şahsiyetler üzerinde durur. *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar* adlı eserinde ise Batı ve Hristiyanlık tarihinden Socrates, Hz. İsa, Jan Dark, Giordano Bruno, Kopernik, XVI. Louis; İslâm tarihinden Hz. Vahşi, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin; Osmanlı tarihinden de II. Beyazıd, Cem Sultan, Genç Osman, gibi şahsiyetleri kimi tarihi eser ve belgelerden istifade ederek anlatır. Tarih eleştirisi konusundaki görüşlerinin önemli bir kısmı *İdeolocya Örgüsü* adlı eserinde yer almaktadır. O, Türk tarihini değerlendirirken anı geçmiş, şimdi ve gelecek diye parçalamaz. Tarihe bir amaçlılık yükler ve tarihi bir bütün olarak telakki eder.

Necip Fazıl, 'historia'³ ve 'theoria'⁴ karşıtlığına tarihi hadiseleri anlatırken değinir. Böyle bir anekdotla *Yeniçeri* adlı eserinde karşılaşmaktayız. Hoca Ömer Efendi ile genç Osman'ın Yeniçeri ocağını kaldırmaya ilişkin konuşmaları sırasında Hoca Ömer, kuruluşundan itibaren Yeniçeri tarihiyle ilgili bir tomar belgeyi Genç Osman'a okuması amacıyla verir. Anlatıcı Necip Fazıl bu belgelerin araya girmesiyle açıkça bu karşıtlığa bu çatışmaya işaret eder: “Buraya kadar, en sağlam tarih bilgileri üzerine dayalı, o bilgilere uyan ve tiplerimize yakışan bir roman üslubuyla geldik. Bundan sonra ilim şivesiyle tarih, derken yine roman, yine tarih... Ve hep böyle” (Kısakürek, 2010a, 12). 'Theoria' ile 'historia' arasında gidip gelen Necip Fazıl, esasında bu iki kavramı iç içe geçecek şekilde kullanır: “Başlangıçtaki roman üslubumuza, tam bir gerçeklik ve hâdiselere uygunluk dikkat ve itinası içinde dönebiliriz (Kısakürek 2010a: 79). *Ulu Hakan II. Abdülhamid Han* adlı eserinin hemen girişinde kendisinden bir tarihçi gibi davranmasının beklenmemesini ister: “Ben sanat ve tefekkür adamı olmak davasındayım ve tarihçi değilim. Bu eser de bir tarih denemesi değil. İrfan sahiplerince bilinir ki, hikmet ilmin, ilim de tekniğin üstündedir; tarih ise bu üç görüş şekline göre çeşitli... Tarihi hikmet yönünden ele alan, onu, kafasındaki tezatsız ve her örgüsü tamam bir dünya görüşüne nisbet eder. İlimin gözüyle yoğuran, vakıaları sağlam bir analiz ve sentez halinde umumi kıymet hükümlerine bağlar. Teknik bakımından inceleyen de, sadece malzeme ve ham madde verir ve gerisi için tasa çekmez.” (Kısakürek, 2003, s.6).. Yine *Çöle İnen Nur*'da tarihçi olmadığını; bir sanatkar olarak hadiseleri ele aldığını ifade eder: “Dedim ki, ben bir san'atkârım... Ve ne tarih yazmak, ne arz tabakalarını mikroskop altında incelemek, ne de dört taş duvar arasında istif edilmiş ve son yıldızcısı toz - toprak olmuş kitaplara bekleme etmek, benim vazifem...” (Kısakürek, 2009b, s.8). Tüm bu ifadelerle şair Necip Fazıl'ın tarihi konulara bir dava adamı ve sanatçı olarak yaklaştığını açıkça görmekteyiz. Nitekim Mustafa Miyasoğlu, Necip Fazıl'ın tarih anlayışında geleneksel ve modernin sentez hâlinde bulunduğunu söyler: “Bunu teklif eden Necip Fazıl, felsefi temelleriyle sistemleştirilmiş bir dünya görüşü adına, hakkı yenmiş tarihî şahsiyetleri savunurken,

² Necip Fazıl, *Moskof*'ta başta Cevdet Paşa, Atâ, Vâsıf ve Hammer'in yazdığı tarih olmak üzere pek çok Osmanlı tarihine başvurduğunu görmekteyiz.

³ Bildirme, tanık olunan ve haber verme gibi anlamlarda kullanılan historia sözcüğü, deneyle ispat edilemeyen bilgiyi ifade eder.

⁴ Genel olan, rasyonel olan gibi anlamlarda kullanılan 'theoria', empirik bilgiyi ifade eder.

içinde yetiştiği Tanzimat sonrası ve Cumhuriyet dönemlerinin telâkileri yanında resmî ideoloji ile de hesaplaşmayı göze almıştır. Böylece din, dil ve tarih görüşleriyle dünyada büyük alâka görmüş çağdaş gelenekçiler ile modernistler arasında kendine özgü - müstesna- bir yer edinmiştir.” (Miyasoğlu, 2010).

Necip Fazıl'ın tarih teorisi, Thucydides ve İslâm tarihçilerinin anlayışı ile büyük ölçüde benzer. O, tarihi bir ibret sahnesi olarak görür. Gelecek nesillerin tarihi vakaları iyi anlayıp yorumlaması gerektiğini salık verir.⁵ Yeniçeri isyanları ve Türkiye'deki darbe olguları üzerine diyalojik bir göndermesi olan eseri *Yeniçeri*'de, tarihsel vakalarla günün sorunları arasında paralellikler kurar.

Necip Fazıl, tarihe İslâm dünyasının uyanışı yolunda önemli bir misyon yükler, temel hareket noktası olarak İslâm'ı alır (Miyasoğlu, 2009, s.105). Himmet Uç (2012) da Necip Fazıl'ın “nesne ve olaylar arasındaki ilişkileri anlatmada İslâm felsefesini esas aldığı” (s.26) ifade eder. Tarihi, değerler manzûmesi olarak gören Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*'da tarihin masal olmadığını dile getirir: “Tarih bir masal albümü değildir. Tarih, bir kıymet hükmü tablosu...” (Kısakürek, 2007, s.12).

Necip Fazıl'ın zaman zaman akademik tarih yazımı titizliğiyle çalışan bir araştırmacı olarak da görürüz. Onu, belgesiz ve mesnetsiz bir tarih yazıcısı olarak görmek son derece yanlış bir tutum olur. *Yeniçeri*'de Yeniçeri teşkilatının kuruluşundan ocağın kaldırılmasına kadar geçen hadiseleri tarihsel dayanaklar sunarak anlatır. Koçi Bey, Naimâ, Şeyhülislam Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi, Şânizâde, Raşid, Cevdet Paşa gibi Osmanlı tarih yazımı konusunda en önemli isimlerden alıntılarla eserini destekler. Necip Fazıl'ın “roman üslubu”nun yanında devletin resmi yazıları, yabancı elçilik belgeleri ile padişah ferman ve hatlarını kullanmış olması eserin gerçeklik bakımından kurgusuna önemli katkılar sağlar. Mustafa Miyasoğlu ise Necip Fazıl'da eser ve belgelere dayanarak konuşmaktan çok ortada bulunan yanlış bilgilere yönelik saldırı biçiminde tarihsel olayları ele aldığı ve böylelikle gerçeklerin ortaya çıkmasına aracılık ettiğini ifade eder: “... bilinmeyen gerçekleri anlatmak için arşivlerde dolaşmak yerine, ortada bulunan bilgilerle çarpıtılan gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışmak, aslında Necip Fazıl'ın tarih eleştirisini de özetlemektedir.” (Miyasoğlu, 2009, s.102). Dolayısıyla Necip Fazıl'ın tarih anlayışında belgeler doğrultusunda konuşmak kadar tarihi Antik Çağ'da olduğu gibi şiir ve edebiyatın alt türü olarak görmek de vardır. Onu bu iki yönüyle anlamak ve tanımak gerekir.

Necip Fazıl, Yeniçerinin görevini iyi yaptığı dönemleri tez, Yeniçeri ocağının bozulduğu dönemi de anti-tez olarak değerlendirir. Neticede Osmanlı tarihini diyalektik bir ilişki çerçevesinde yorumlar: “...Yeniçeri, ruhunu dayadığı kaynağın haliyle beraber tam bir mânâ ve madde bütünlüğü içinde gerçekten ocak tâbirine lâyık ideal askeri temsil ederken, kötü haliyle de, tersine dönmüş bir ruhun her şeyi altüst edici anti tezini belirtir.” (Kısakürek 2010a: 299). Dolayısıyla Necip Fazıl'ın gelecek inşası yönündeki tezleri de dikkate alındığında tarihe bir diyalektik gelişim çerçevesinden baktığı anlaşılır. Yeniçeri ocağının yerine alternatifi düşünülmeden kaldırılmasının Osmanlı İmparatorluğunu sürüklediği felâketleri anan Necip Fazıl'ın tarih eleştirisinde çatışma olgusunun önemli bir yeri vardır. Nitekim şair olarak da çatışma kavramına önemli yer ayırmıştır.

Necip Fazıl, bilinenin aksine, Osmanlı gerilemesinin Kanunî Sultan Süleyman'dan itibaren başladığını ve esasında bu devirde manevi bir çözüme yaşandığını savunur: “Gerileme ve çürüme tarihimizin başı, çocuklarımıza okuttuğumuz

⁵ Mustafa Miyasoğlu (2009), Necip Fazıl'ın eserlerinde İbn-i Hâldun'dan faydalanmadığını dolaylı olarak dile getirir (s.98). Oysa dile getirmese de İbn-i Haldun'un tarih ilmini hikâye etmenin bir aracı olmaktan kurtarıp toplumsal konu ve olayları açıklamaya yönlendirmesi ile Necip Fazıl'ın yeni nesillere bir yol gösterici olarak izahatlarda bulunması arasında benzerlik vardır.

tarih kitaplarının zıddına, kendisinden evvelki vecd ve aşk devirlerinin hızıyla Türk cemiyetini hükümlerle şahikasına çıkarmış olmasına rağmen Kanunî çığıdır. Kanunî devrinde bütün zafer ifadesi dışta ve kabukta ve bütün çürüme başlangıcı içte ve özdedir. Kanunî bütün kıymetini kendisinden evvelki devirlerden almış büyük bir mirasyedir.” (Kısakürek, 2012b, s.166). Kanuni Sultan Süleyman devrinde Şeyhülislamın seçim yerine atama ile gelmesi ve Hürrem Sultan faktörünün ilk inhiraflar olduğunu savunur (Kısakürek, 2009a, s.183-184). Türkiye’de gerçek tarihin henüz yazılmadığına inanan Necip Fazıl’a göre bilinen tarihe zıt gerçeklerin var olduğunu düşünür. Osmanlı devlet gerilemesini tıpkı Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi manevî çözüme bağlar.

Necip Fazıl, İslâm tarihi ve felsefe anlayışını nesir külliyyatının ve poetikasının baş köşesine oturtur. Öte yandan tarihe Hegel diyalektiği ile yaklaşır. Bilindiği gibi Hegel’in tarihsel diyalektik’i büyük ölçüde dini bir hüviyet taşımaktadır. Necip Fazıl, yaşadığı dönemin sorunlarına tezler üretmek için tarihe döner. Bir sanatkâr sabırla çalışır. Onun amacı arşiv köşelerinde unutulmuş bilgileri ortaya koymak değil, yanlış bilinenleri düzeltmek ve böylelikle yok edilmeye çalışılan geçmiş ve bu geçmişle bağlı yeni bir gelecek inşa etmektir.

3. Necip Fazıl’ın Şiirlerinde Tarih

Necip Fazıl, tarihe mutlak sonsuzluk olarak bakar. Onun tarih yaklaşımı, tamamen İslâmî bakış açısıdır. Zaman, Allah’a kavuşma için akıp durur. “Olmaz mı?” adlı şiirinde sonsuz varlık içinde bir parçacık olduğunu ifade eden Necip Fazıl, zamanın dönmesini yine bir akış olarak görür, tarihsel döngüsellik ve çizgiselliği birleştirir:

“Bir parçacığım ben, bütüne hasret;

Zaman döne dursun, o güne hasret;

Ruhumsa zamanın üstüne hasret;

Ebediyet boyu bir an... Olmaz mı?” (Kısakürek, 1997, s.25)

“Muhasebe” şiirinde Necip Fazıl’ın zamanı ve dolayısıyla tarihi bir döngüsellik çerçevesinde değerlendirdiğini açıkça görmekteyiz:

“Zaman, korkunç daire; ilk ve son nokta nerde?” (Kısakürek, 1997, s.405)

Necip Fazıl, “Canım İstanbul” şiirinde tarihin akışını, İstanbul’un semtleri bağlamında değerlendirir. Tarih ve âni aynı potada eriten şair, Yahya Kemal’de benzerini gördüğümüz tarih şuurunu yansıtır ve Tanpınar’da olduğu gibi zamanı bir bütün olarak görür.

“O benim, zaman, mekân aşır geçmiş sevgilim” (Kısakürek, 1997, s.165)

İstanbul’u da bir zamansızlık içinde kavrayan şair, İstanbul mekânlarını tarihin akışına yerleştirir; dolayısıyla tarihi öncesizlik ve sonrasızlık bağlamında ele alır:

“Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;

Servi, endamlı servi, ahirete perdelik...

Bulutta şaha kalkmış Fatih’ten kalma kır at;

Pırlantadan kubbeler, belki bir milyar kırat...

Şahadet parmağıdır göğe doğru minare;

Her nakışta o mânâ: Öleceğiz ne çare?” (Kısakürek, 1997, s.166)

Semtleri yaşam, ölüm ve ruhî derinlikle eş tutan Necip Fazıl, şehrin zamansal bütünselliğini tezat bir ilişki içinde verir:

“Beyoğlu tepinirken ağlar Karacaahmet...” (Kısakürek, 1997, s.166)

Çamlıca göklerin derinliğini gösterirken eski zamanın sefiri yeni dünyadan ötürü mahzûndur. Üsküdar'ı defalarca yok etmiş yangınları da anan şair, cumbalı evlere kulak kesilir, tarihte bir gezinti yapar. Zamanın işleyişiyle şekil alan İstanbul'un semtlerinin her biri ayrı bir hayata sahip olmuştur. Eyüp, “öksüz”, Kadıköy “süslü” ve Moda “kurumlu” sıfatlarıyla tasvir edilirken fetih sırasında surlardan atılan oklar bir imaj hâlinde şiire yerleştirilir. Topkapı sarayından yükselen çığlıklar, onun *Yeniçeri* adlı eserinde dile getirdiği çeşitli isyan ve iç çekişmeleri anlatması muhtemeldir:

“Yedi tepe üstünde zaman bir gergef işler!

Yedi renk, yedi sestem sayısız belirişler...

Eyüp öksüz, Kadıköy süslü, Moda kurumlu,

Adada rüzgâr, uçan eteklerden sorumlu.

Her şafak Hisarlarda oklar çıkar yayından

Hala çığlıklar gelir Topkapı Sarayından.” (Kısakürek, 1997, s.167)

Necip Fazıl; Bergson ve onun felsefesinden etkilenen Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da olduğu gibi zaman kavramını bir bütünsellik ve süreklilik içinde görür.⁶ “Karacaahmet” şiirinde ölümü, zamanın yekpâre olduğu ve bir istiare ile ölümün zamanın deli gömleğini yırttığını anlatır:

“Zaman deli gömleği, onu yırtan da ölüm;

Ölümde yekpâre ân, ne kesiklik, ne bölüm...” (Kısakürek, 1997, s.170)

Yeni Türk şiirine büyük ölçüde Hâmid ile girmiş mezarlık, Necip Fazıl'da zamanı ve hakikati anlama aracına dönüşmektedir. İnsan ömrünü sonsuzluk bağlamında değerlendiren şair, tarihin bütünselliğini mezar taşlarıyla anlatmaktadır. Ölenler, öldüğünden habersiz bir sonsuzluk içinde yüzmektedir. Tarihe kişileştirilerek yaşadıkları karşısında ağlayan bir insana benzetilir:

“Onlar ki, her nefeste habersiz öldüğünden,

Gülüp oynamaktalar, gelir gibi düğünden.

Onlar ki, sıfırlarda rakamları bulmuşlar,

Fikirden kurtularak, ölümden kurtulmuşlar.

Söyle Karacaahmet, bu ne acıklı talih!

Taşlarına kapanmış, ağlıyor koca tarih!” (Kısakürek, 1997, s.170)

“Sıfırlarda rakamları bulmak” imgesi tarihsel bütünsellik olarak ele alınmayı gerektirmektedir. Zira Necip Fazıl, tarihi İlahî bir nazarla vermek ister. Bu durumda

⁶ Orhan Okay (1987), Necip Fazıl'ın, hocası olan ve Büyük Doğu dergisinde felsefe yazarlığı yapan Mustafa Şekip Tunç'un Bergson ve Freud'u entelektüel çevreye tanıttığını; bu nedenle de Bergson'dan ve onun sezgicilik felsefesinden etkilenmiş olduğunu ifade eder (s.36).

ölüm, bir yokluk değil; o yokluktan sıyrılıp varlığa erişmektir. Burada İslâm tarih görüşü ile Schelling'in tarih anlayışının diyalektik bir şekilde birlik'e doğru ilerlemesi anlayışıyla karşılaşmaktayız (Özlem, 2010, s.100-102 ve 105-111). Şüphesiz ki Hegel felsefesini etkileyen Fichte ve Schelling kadar onun görüşünü etkileyen Orta Çağ tarih felsefecisi ve İlahiyatçısı Augustinus etkilerini de dikkate almak gerekir. Bunları zaten öz hâlde Hegel'de bulabiliyoruz.

Necip Fazıl, tarihi bir öncesizlik ve sonsuzluk olarak gördüğünü ifade etmiştik. Doğan Özlem, Hegel'in birlik'e geri dönme anlayışıyla ilgili şunları söyler: "Hegel, Schelling gibi, insanın özgürleşmesinin tarih içinde tamamlanacağını; başlangıçtaki bir birlik, özdeşlik olarak tinin aynı zamanda "Tanrısal logos", "Tanrısal akıl" olduğunu; diyalektik oluş sürecinin bitiminde, tüm evrenin ve tarihin yine bu birliğe, bu özdeşliğe, bu "Tanrısal akıl"a varacağını söyler." (Özlem, 2010 s.125). Necip Fazıl, milletler tarihi bakımından Batılı filozof ve aydınların tasnifinin dışına çıkarak bir Doğu tarihi kavramını öne sürer. Doğu'dan kasıt yeniden birlik içinde ihya olacak İslâm toplumlarıdır. Bunun da fikri altyapısını büyük ölçüde *Büyük Doğu* dergisinde hazırlamıştır. *İdeolocya Örgüsü*'nde de bunu dile getirir: "Bu dâva herhangi bir rejime karşı başka bir rejim teklif ve propagandasında bulunmak değil; Türk'ünden, Arabından, İranlısından, Hintlisinden, Çinlisinden, Endonezyalılarından ve daha filânından ve falanından hiçbirine mahsus olmaksızın, İslâm dünyasını bütün yeryüzüne, kavimler ve tarihî vâkıalar üstü mücerret ve gerçek hüviyet ve şahsiyetle sâf bir mefkûre ve münezzeh bir ideolocya halinde belirtmek işidir." (Kısakürek, 2012b, s.169).

Necip Fazıl, pek çok şiirinde tarihe İlahî bakış yansımaları bulunmaktadır. O, zamanı kesintisiz, öncesiz ve sonsuz olarak ele alır. Zamanın içinde yüzme imajının hâkim olduğu "Visal" şiirinde de tarih sonsuzluğun anlatımı şeklinde verilir⁷:

"Beni zaman kuşatmış, mekân kelepçelemiş;

Ne sanattır ki, her şey, her şeyi peçelemiş...

Perde perde verâlar, ışık başka, nur başka;

Bir ânlık visal başka, kesiksiz huzur başka.

Renk, koku, ses ve şekil, ötelere haberci;

Hayat mı bu sürdüğün, kabuğundan, ezberci?

Yoksa göz, görüyorum sanmanın öksesi mi?" (Kısakürek, 1997, s.232)

Necip Fazıl'ın "Zaman" şiirinde de ölüm, sonsuzluğa bir geçiş kapısı olarak görülür. Nitekim Orhan Okay, Necip Fazıl'ın şiirlerinde zaman kavramının "birtakım metafizik düşünceleri arkasından sürüklediğini" (Okay, 1987, s.39)⁸, Ramazan Kaplan ise zamanın diğer pek çok kavram gibi "metafizik bir örtüye bürünmüş olarak" yer aldığını ifade eder (Kaplan, 2004, s.27). Sezai Karakoç, Necip Fazıl'ın zamanı şiirinde işlemesine farklı bir açıdan yaklaşır, ona göre zaman, "bir sürekli ızdırabın şuuru" (Kocahanoğlu, 1983, s.175)'dur.

Zaman'ın ne olduğunu soran Necip Fazıl, zamanın her yerde ve her şeyin içinde olduğunu dile getirir, bu ise sezgi felsefesine bağlanabilir:

⁷ Necip Fazıl, kendisiyle yapılan bir mülâkatta, çocukluğunda dahi zamanı bir sonsuzluk olarak gördüğünü aktarmıştır: "Çocukluğumda zaman ölçüsü benim için bitmez tükenmez bir şeydi." (Oğuzbaşıaran, 1983, s.20).

⁸ Birol Emil, onun şiirinin ve şiirini yapan poetikasının "estetik, trajik ve metafizik" bir anlam taşıdığını ifade eder (Emil, ty., s.263)

“Zaman her yerde ve
Her şeyin içinde.
Zaman her yerde ve

Acem’de ve Çin’de” (Kısakürek, 1997, s.266)

“Dâva ve Cemiyet”te yer alan şiirler, toplumsal konuları ihtiva ettiğinde ulus tarihi bağlamında ele alınmalıdır. Bu şiirlerin önemli bir kısmında Hegel İdealizminin yansımalarıyla karşılaşmaktayız ve bunlar din kaynaklıdır. Hem Hristiyanlık hem de İslâm tarih anlayışında milletlerin tarihi bakımından idealist yorumların varlığı sebebiyle bunları birbirinin tamamen etkisinde veya etkisinin dışında olarak değerlendirmemek gerekir.

Necip Fazıl’ın “Büyük Doğu Marşı” şiirinde tarihte görevi olan seçilmiş millet mefkûresi etrafında şekillenir ve burada Alman İdealizminin ve Hegel’in etkilerini görmek mümkündür:

“Allahın seçtiği kurtulmuş millet!
Güneşten başını göklere yükselt!
Avlanır, kim sana atarsa kement,
Ezel kuşatılmaz, çevrilmez ebet.” (Kısakürek, 1997, s.397)

Necip Fazıl’ın “Sakarya Türküsü”nde Yahya Kemal’in “Açık Deniz” şiirinde olduğu gibi tarihin şanlı günlerine dönme isteği vardır. Yahya Kemal’in şu dizelerinin sesini Necip Fazıl’da da görmek mümkündür⁹:

“Mağlûpken ordu, yaşlı dururken bütün vatan
Rü’yâma girdi her gece fâtiyhâne bir zan” (Beyatlı, 1974, s.14-15)

Tarihi iyiye ve kötüye yönelmiş çift yönlü bir akış olarak gören Necip Fazıl, insan fiilinin tarihe etkisini şu dizelerinde dile getirir:

“Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.
Akışta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat” (Kısakürek, 1997, s.399)

Necip Fazıl, tarihin şanlı sayfalarına döner; kaybedilen Nil ve Tuna nehri çevrelerinden, gittiği her yere “çil çil kubbe serpen” ordulara kadar geçmişi hatırlayarak teselli bulur:

“Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?
Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?
Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: Allah bir!” (Kısakürek, 1997, s.400)

⁹ Her ne kadar düşünce ve mânâda bir birlik görsek de Necip Fazıl’ın özellikle *Edebiyat Mahkemeleri* adlı eserinde Yahya Kemal’i eleştirdiğini görürüz.

Necip Fazıl'ın toplumsal eleştiri konulu “Başiboş” şiirinde amaçsız yaşamdan şikâyet kadar mânâdan uzak bir tarihin işe yaramaz olduğunu söyler:

“Vatanımda sular akar, başiboş;
Herkes, birbirini kakar, başiboş.
Bozkırlardan topal bir tren geçer;
Çocuk, merkep, öküz bakar, başiboş.
Yanmaz da yürekler, güneşe atsan;
Bir kibrit, bir orman yakar, başiboş.
Tarih, kutuplara kaçmış bir fener,
Buz denizlerinde çakar başiboş.
Yirmi dokuz harfte sözde aydınlar,
Yafta yazar, isim takar, başiboş.
Allah'ım sen acı bu saf millete!
Akşam yatar, sabah kalkar, başiboş...” (Kısakürek, 1997, s.425)

Memnun olmadığı tarih yazımını da eleştiren Necip Fazıl, tarihin sahte kahramanlardan temizlenmesi gerektiğini iki dizeden oluşan “Sahte Kahraman” şiirinde dile getirir:

“Bize kalan aziz borç, asırlık zamanlardan;
Tarihi temizlemek sahte kahramanlardan...” (Kısakürek, 1997, s.444)

Nitekim yazılan tarihi sahte olarak gören Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar* adlı eserinde bazı tarihi şahsiyetlere hükmünü iade etme amacını taşır. Necip Fazıl, yeni bir tarih anlayışıyla yeni bir millet ve düşünce sistemi kurma amacındadır. Mustafa Armağan da Necip Fazıl'ın tarihe bakışında bu amacın temel olduğunu belirtir: “Necip Fazıl'da tarih, akademisyenin yaptığı türden sabırlı ve miyopça bir uzmanlık çalışması olamaz. O, bir ‘dava’ uğruna tarihin başına çömelmiştir ve zaten çarpık çurpuk edilmiş, silinmiş, unutturulmuş, hatta tersine çevrilmiş, akın kara, karanın da ak gösterildiği bir tarihi yeniden ayakları üzerine oturtmak, yani ‘dava’nın gerektirdiği akışa büründürmekle vazifelidir.” (Mustafa Armağan, 2014). Mustafa Miyasoğlu da aynı görüştedir: “... eserlerinin çoğunda olduğu gibi tarihi eserlerinde de ‘meçhûl, ‘malûm’ hâle getirilmeye gayret edilmez; bunun için belgeler, fotokopiler, dipnotları sıralanmaz... Bilinen ve bilinmesi gereken şeyler kısaca not edilerek konuşulur ve hakikatin çeşitli cepheleri üzerine dikkat çekilerek fikir yürütülür. Eserin başında belirtilen tez çerçevesinde bazı vâkıalara dayanarak, ilmî, aklî, teessürî melekelerle fikir yürütmek, Üstad'ın biricik meslesidir.” (Miyasoğlu, 2009, s.104). Necip Fazıl, *Hitâbeler'de*, Kanunî Sultan Süleyman'dan başlayarak Tanzimat'la zirveye çıktığını ifade ettiği çöküşün nedenleri üzerinde dururken aynı şeyleri söyler: “Dünya tarihiyle beraber, yan yana ve iç içe, tarih ölçümüzü abîdeleştirmek dâvası... Dâva budur.” (Kısakürek, 2010b, s.193). Ona göre dünya ve Türk tarihini mukayeseli bir şekilde öğrenmek ve öğrenileni dava olarak görüp tatbik etmenin temel amaç olması gerekmektedir.

4.Sonuç

Necip Fazıl, tarihi öncesiz ve sonsuz olarak değerlendirir. Genel olarak tarihi amaçlılık ilkesi etrafında ele alan Necip Fazıl, İlk Çağ teorisyenleri ve Alman romantikleri gibi sanatın bir alt disiplini olarak görmekte birlikte Kant, Hegel ve Dilthey'le geliştirilen ve tarihi de ilmî bir araştırma alanı olarak değerlendiren felsefecilerin düşüncelerine de katılır. Onda 'theoria' ve 'historia' paradoksal bir şekilde aynı anda bulunur. Dolayısıyla onun tarih yaklaşımında eklektik bir yan bulunmaktadır.

Zamanı sonsuzluk ve her yerdelik ekseninde değerlendiren Necip Fazıl, Bergson felsefesi ışığında tarihi bir bütünsellik olarak görür. Bu açıdan Necip Fazıl'da zaman ve tarih kavramları, Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde zaman kavramını ele alışı ile benzerlik taşır. Necip Fazıl, aynı zamanda Yahya Kemal gibi, umutsuzluk anında, beğenmediği toplumsal düzen ortamında tarihin parlak ve şanlı günlerine dönerek teselli arayışına girer. Bu ise Namık Kemal'in *Devr-i İstila*, *Bârîka-i Zafer*, *Evrâk-ı Perişan* gibi eserlerinden tevarüs etmekte olan bir yaklaşımın yansımasıdır. Onun şiirinde İstanbul mekânları, tıpkı Yahya Kemal'de olduğu gibi tarihin akışı içerisinde görülmektedir.

Necip Fazıl'a göre yeni nesil yeni bir tarih anlayışıyla yetişmelidir. Sanatkâr ve ilim adamlarının temel hedefi, tarihteki şahsiyetlere gerçek hükmünü vermek, sahte kahramanları ifşa etmek ve tarih sahnesinden silinmek istenen gerçek kahramanları yeniden diriltmektir. Necip Fazıl'da tarih, nesir külliyyatının önemli bir kısmını oluşturarak davayla eş tutulmuştur. O, benimsediği tarih felsefesinde dar bir yerden sonsuz uzama doğru çıkmak amacını taşır. Tarihin bilinen birkaç meselesiyle yetinmez, daima bilinmeyenin, unutulmuş ve unutturulanın ardı sıra gider. Geniş nesir külliyyatı ve nesir külliyyatında tarihsel meselelerin tuttuğu yer bunun en önemli kanıtıdır.

5.Kaynaklar:

- ARMAĞAN, Mustafa (2014), "Bir Avuç Tuz Olmak: Necip Fazıl'ın Tarihe Yaklaşımı", *Kalır Dudaklarda Şarkımız Bizim: Doğumunun 110. Yılında Necip Fazıl'ı Anma Sempozyumu (Edebiyat, Fikriyat ve Siyaset)*, Zeytinburnu Belediyesi, 31 Mayıs 2014.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1974), *Kendi Gök Kubbemiz*, Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- EMİL, Birol (ty.) *Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- HEGEL, G.W.F. (2010), *Tarih Felsefesi*, Çev: Aziz Yardımlı, İdea, İstanbul.
- KAPLAN, Ramazan (2004), "Necip Fazıl'ın Şiiri", *Necip Fazıl Armağanı*, Ed: M. Miyasoğlu, Konak Yayınları, İstanbul.
- KARACA, Alaattin (2009), *Necip Fazıl Adnan Menderes İlişkisi - Mektuplarla ve Belgelerle*, Lotus Yayınları İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (1997), *Çile*, İBB Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (1999), *Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2000), *Vatan Dostu Sultan Vahidüddin*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2003), *Ulu Hakan II. Abdülhamit Han*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2007), *Sahte Kahramanlar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2009a), *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2009b), *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2009c), *Rapor 1-2*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2010a), *Yeniçeri*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2010b), *Hitâbeler*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2010c), *Moskof*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2010d), *Edebiyat Mahkemeleri*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2012a), *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2012b), *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2012c), *Çepçevre Sosyalizm, Komünizm ve İnsanlık*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim (1983), *Türk Edebiyatında Necip Fazıl Kısakürek*, Ağrı Yayınları, İstanbul.
- MİYASOĞLU, Mustafa (1999), *Sanat ve Edebiyat Konuşmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MİYASOĞLU, Mustafa (2009), *Necip Fazıl Kısakürek*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MİYASOĞLU, Mustafa (2010), “Üstad Necip Fazıl”, *Ay Vakti Düşünce-Kültür ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 117, Haziran 2010.
- OĞUZBAŞARAN, Bekir (1983), *Necip Fazıl’ın Şiiri*, Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- OKAY, Orhan (1987), *Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZLEM, Doğan (2010), *Tarih Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Mustafa (2010), *Tarih Felsefesi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- UÇ, Himmet (2012), *Dev ve Dâhi Necip Fazıl Kısakürek Şiir ve Ruh Dünyası*, Bizim Büro Yayınları, Ankara.